

## **RAAMPLAN GODSDIENST/LEVENSBSCHOUWING KATHOLIEKE PABO'S** **korte samenvatting, basiskenmerken en eindtermen**

*Op 2 november 1995 werd aan de NKSР het 'Raamplan godsdienst/levensbeschouwing voor de opleiding leraar primair onderwijs op katholieke scholen' aangeboden. Dit raamplan - een bijgestelde versie van het raamplan 1986 - is een document met algemeen karakter, voortkomend uit het overleg met vertegenwoordigers van beleidsondersteunende instanties: de Commissie Godsdienst/Levensbeschouwing van de docenten van de katholieke pabo's, het College van Bisschoppelijk Gedelegeerden voor het Katholiek Onderwijs en de Katholieke Vereniging van Hoger Beroeps Onderwijs (KVHBO). Als algemeen kader draagt het bij aan het noodzakelijke gesprek met collega's, met de directies, met districtskatecheten en andere betrokkenen. Tevens stelt dit raamplan de opleidingen in staat om te komen tot de eigen invulling van het vak.*

### **Noodzaak tot verantwoording en overeenstemming**

De concretisering van het Raamplan '86 is in de afgelopen jaren vooral een zaak geweest van elke opleiding afzonderlijk. Maar veel pabo's zijn zich in de voorbije jaren sterker bewust geworden van hun eigen regionale rol als (post)initiële opleiding, hetgeen de onderlinge verschillen heeft doen toenemen.

Het nieuwe raamplan zal als een kwaliteitsstandaard voor het vak moeten gaan functioneren. Concreet betekent dit, dat dit raamplan een bijdrage moet kunnen leveren om meer gezamenlijkheid in de uitgangspunten te brengen en om de kwaliteit van het vak binnen de verschillende opleidingen te handhaven. Wil dit raamplan deze functie kunnen vervullen, dan zullen de vormgevingen van het vak binnen de verschillende opleidingen in een breder verband van samenwerking en samenspraak verantwoord moeten worden. Daarbij valt te denken aan collegiale ondersteuning (zoals interregionaal overleg, intervisie en betrokkenheid bij elkaars examens) en visitatie om de kwaliteitsgarantie voor de getuigschriften te kunnen waarborgen.

### **Godsdienst en levensbeschouwing in de maatschappij**

Door de eenzijdige nadruk op het rationele denken is de samenleving de laatste jaren sterk uit elkaar gevallen. De afzonderlijke maatschappelijke deelgebieden kijken alle vanuit hun eigen bril naar de werkelijkheid. De onderlinge communicatie is daarmee zo goed als verdwenen. De alles overkoepelende functie van godsdienst en levensbeschouwing is komen te vervallen. Daarmee zijn godsdiensten niet meer de grote machtsfactoren van voorheen en zijn ze verschoven naar de marge van de samenleving, waar ze slechts een bescheiden rol spelen in het maatschappelijk gebeuren. Deze nieuwe positie van godsdiensten en levensbeschouwingen werkt uiteraard door in de basisschool en in de opleiding.

### **Veranderingen in de onderwijspraktijk**

Ook de onderwijspraktijk binnen de basisscholen is de afgelopen decennia sterk veranderd:

- kleuter- en lager onderwijs gingen samen in de basisschool;
- er kwamen nieuwe leer- en vormingsgebieden (zoals Geestelijke Stromingen)
- voor alle vakken werden kerndoelen vastgesteld.

Ook het vak 'katechese' veranderde: behalve de naamsverandering

('godsdienstonderwijs/levensbeschouwing') kwamen ook andere inhouden aan de orde.

Ook binnen de wereld van de opleidingen hebben zich veranderingen voorgedaan. Pabo's moeten hun eigen profiel, eigen identiteit en hun eigen beleid ontdekken en vormgeven, de kwaliteit van de opleidingen wordt onderzocht door de overheid. Het beroep van leraar in het primair onderwijs staat volop in de belangstelling en er verscheen een beroepsprofiel voor

leraar in het katholiek primair onderwijs. En de veranderde basisschoolpraktijk ten aanzien van het vak 'katechese' werkt door in de vormgeving van het vak binnen de opleiding.

## **Godsdienst en levensbeschouwing op school**

### *De katholieke basisschool*

De situatie waarin een katholieke basisschool zich momenteel bevindt, is heel anders dan die van een aantal jaren geleden. Veel katholieke scholen voeren als sinds geruime tijd een open aannamebeleid, waardoor de culturele en levensbeschouwelijke verscheidenheid aanzienlijk is toegenomen. Veel scholen hebben geen directe lijnen meer naar de parochie. En op alle terreinen wordt basisscholen meer beleidsruimte gelaten. Deze verandering werken sterk door naar de pedagogische, onderwijskundige en sociaal-maatschappelijke elementen van de schoolidentiteit.

Een basisschool die geïnspireerd wordt door de katholieke traditie, hanteert een visie op mensen als zinzoekende en zinverlenende wezens. Katholieke basisscholen zien het als een uitdaging en 'mission' om uitdrukkelijk bij te dragen aan de godsdienstige/levensbeschouwelijke ontwikkeling en groei van *alle* kinderen. Schrift en traditie spelen daarin een belangrijke rol.

Onder andere langs deze weg leveren katholieke basisscholen een bijdrage aan het versterken van de humaniteit van de samenleving.

De onderwijskundige vertaling hiervan is terug te vinden in de systematische aandacht hiervoor binnen het leergebied godsdienst/levensbeschouwing. *De katholieke basisschool zal dit leergebied op een open wijze ter beschikking stellen, door kinderen - omwille van hun eigen menswording - verantwoord te leren omgaan met de godsdienstig/levensbeschouwelijke benadering van de werkelijkheid vanuit christelijk perspectief en in communicatie en in dialoog met andere godsdiensten en levensbeschouwingen.*

### *De persoon van de leraar*

Van de leraar wordt in toenemende mate verwacht dat hij/zij mede vorm en gestalte geeft aan de identiteit van de katholieke basisschool. Van hem/haar wordt dan ook verwacht de grondslag van de katholieke school te kennen en te onderschrijven en zich in te spannen om deze grondslag in het handelen tot uitdrukking te brengen. Van de leraar wordt tevens verwacht actief en kritisch deel te nemen aan overleg over identiteit van de school en mee te werken om het profiel van de school als katholieke onderwijsinstelling in al haar dimensies te verhelderen en uit te dragen.

Van de leraar wordt *als professional* verwacht dat hij/zij met het oog op het leergebied godsdienst/levensbeschouwing a) eigen en andermans levensvragen herkent en kan benoemen; b) opvattingen en voorstellingen vanuit godsdiensten en andere levensbeschouwingen in relatie kan brengen met eigen of duidelijk herkende levensvragen; c) concrete verschijningsvormen van godsdiensten en andere levensbeschouwingen in relatie kan brengen met levensvragen en d) een eigen plaats kan bepalen en verwerven op levensbeschouwelijk gebied, door vanuit de eigen geloofs- of levensovertuiging te kunnen communiceren en dialogeren met de godsdiensten en levensbeschouwingen van anderen.

*Als persoon* wordt van de leraar gevraagd zich in het handelen en de manier van spreken voor kinderen de relevantie van een godsdienstig/levensbeschouwelijke werkelijkheidsbenadering te laten ontdekken en ervaren.

Deze verwachtingen moeten zich werkbaar verhouden tot de beginsituatie van een beginnend leraar. Hij/zij is immers een kind van zijn/haar tijd en de vertrouwdheid met de godsdienstig/levensbeschouwelijke benadering is niet meer vanzelfsprekend. Bovendien geldt, dat de startbekwaamheid in en door de onderwijspraktijk verder uitgebouwd moet worden.

### *De katholieke pabo*

De godsdienstige/levensbeschouwelijke ontwikkeling van studenten beperkt zich niet tot het vak godsdienst/levensbeschouwing in de opleiding, maar ook binnen andere vakken komen onderwerpen aan de orde die aan dit terrein raken, zoals bijvoorbeeld het vak Geestelijke Stromingen. Gegeven de identiteit van een katholieke opleiding zal daarom vanuit alle vakken aan de genoemde ontwikkeling aandacht worden besteed.

De verhouding tussen het algemeen curriculum en de vereisten voor de toekenning van het getuigschrift 'godsdienst/levensbeschouwing', liggen per opleiding zeer verschillend. Minimaal dient echter voldaan te worden aan de algemene vereisten van dit raamplan; elke opleiding moet voldoende studiebelastingen en studiepunten vaststellen voor het basisvak godsdienst/levensbeschouwing en voor de vereisten die gelden voor het afzonderlijke getuigschrift.

Mede onder invloed van de discussie rond de WOV, is de initiële opleiding voor leraren katholiek primair onderwijs terechtgekomen in een bredere bedding waarin scholing, na- en bijscholing en begeleiding/ondersteuning in samenhang worden gezien. Samenwerking tussen pabo-docenten en het inzetten van districtskatecheten ligt thans voor de hand.

### **Vanuit christelijk perspectief**

Bij de invulling van het vakgebied godsdienst/levensbeschouwing houdt een pabo rekening met de veranderde plaats die godsdiensten en andere levensbeschouwingen momenteel in de samenleving innemen. Het spreekt vanzelf dat voor een katholieke pabo de christelijke traditie een onvervreemdbaar uitgangspunt vormt.

Een geloofs- of levensovertuiging ontstaat en groeit door het stellen van vragen naar het uiteindelijke 'waarom' en 'waartoe' van het leven. Deze levensvragen zijn nooit volledig persoonlijk, maar worden steeds gevoed en onderhouden door maatschappij en cultuur; ook de antwoorden op die vragen hangen nooit volledig in de lucht, maar zijn steeds verbonden met grote zingevingstradities. Elke zingevingstraditie kent een rijk arsenaal aan beelden en concrete verschijningsvormen die de uiteindelijke zin belichamen. Door middel van verhalen, rituelen en symbolen vertegenwoordigen ze een bepaalde kijk op de wereld. Aangeboden als 'antwoord' op levensvragen kunnen ze een samenhangend referentiekader gaan vormen in ervaringen van mensen.

Evenals de 'vragen' hebben de 'antwoorden' altijd een voorlopig karakter en zijn ze te karakteriseren als 'zoekontwerpen'. Vertrekkend vanuit bijbel en christelijke traditie wil de pabo studenten laten zien en ervaren wat de kracht en rijkdom van een godsdienstig/levensbeschouwelijke werkelijkheidsbenadering is om daardoor de eigen waarneming en het eigen denken te stimuleren en te voeden. Daarmee wordt het christendom niet het einddoel van het vak godsdienst/levensbeschouwing, maar vormt deze traditie wel een vitaal en belangrijk bestanddeel bij de godsdienstig/levensbeschouwelijke groei en ontwikkeling van studenten.

### **Basiskenmerken van het opleidingsprogramma**

Het voorafgaande kan in een vijftal basiskenmerken voor het opleidingsprogramma worden samengevat.

- A *Het levensbeschouwelijk besef als zodanig zal ontwikkeld moeten worden. Studenten moeten weten wat de eigen aard is van vragen en opvattingen binnen het godsdienstig/levensbeschouwelijk gebied.*

- B In een opleidingsprogramma is het noodzakelijk, dat er meerdere godsdienstige/levensbeschouwelijke tradities aan de orde komen, conform de realiteit van de multiculturele en multireligieuze samenleving.*
- C Binnen het opleidingsprogramma is er expliciet aandacht voor de persoon van de student als toekomstig leraar met betrekking tot de identiteit en vormgever van eigentijds katholiek onderwijs.*
- D De erkenning van het multireligieuze karakter van de samenleving hoeft niet ten koste te gaan van de betekenis van het christendom. Binnen het programma van een katholieke pabo neemt het christendom als referentiekader een vanzelfsprekende plaats in.*
- E In de uitwerking van het programma wordt een brede vorming voorondersteld.*

### **Eindtermen**

Op basis van het voorafgaande worden de volgende eindtermen voor het vak godsdienst/levensbeschouwing geformuleerd.

*Met betrekking tot het vak*

Van de student wordt verwacht:

- 1.1 dat hij/zij belangstelling heeft voor de ontwikkeling van godsdiensten en andere levensbeschouwingen in de hedendaagse pluriforme samenleving en voor de concretisering ervan;*
- 1.2 dat hij/zij kennis heeft van de basisbegrippen van het vak godsdienst/levensbeschouwing en van hun werking(en);*
- 1.3 dat hij/zij inzicht heeft in de positieve en negatieve functies van godsdiensten en andere levensbeschouwingen in de samenleving;*
- 1.4 dat hij/zij inziet, dat godsdiensten en andere levensbeschouwingen een rol van betekenis spelen in de levenshouding van zichzelf en van andere mensen;*
- 1.5 dat hij/zij kennis heeft omtrent de christelijke en andere belangrijke levensbeschouwelijke tradities: hun kerngedachten, hun beelden, hun boeken, hun rituelen, hun instituties;*
- 1.6 dat hij/zij vanuit belangstelling voor en kennis van de christelijke en van andere levensbeschouwelijke tradities, levensbeschouwelijke keuzes kan maken en verantwoorden;*
- 1.7 dat hij/zij inzicht heeft in en betrokken is bij de godsdienstig/levensbeschouwelijke ontwikkeling van kinderen.*

*Met betrekking tot de didactiek*

Van de student wordt verwacht:

- 2.1 dat hij/zij, rekening houdend met de maatschappelijke en de godsdienstig/levensbeschouwelijke context waarin kinderen opgroeien, passende onderwijsleersituaties op het terrein van godsdienst/levensbeschouwing kan voorbereiden, realiseren en evalueren en daartoe een keuze kan maken uit de beschikbare didactische materialen;*
- 2.2 dat hij/zij in staat is kinderen zich te laten oriënteren op de christelijke levensovertuiging en die van andere levensbeschouwelijke tradities;*

- 2.3 *dat hij/zij in staat is een verantwoorde keuze te maken uit verhalen met een godsdienstig/levensbeschouwelijke dimensie en er op verantwoorde wijze mee kan omgaan;*
- 2.4 *dat hij/zij bijbelverhalen op een authentieke wijze aan kinderen kan aanbieden;*
- 2.5 *dat hij/zij in staat is tot het inrichten van onderwijsleersituaties die uitnodigen tot vieren. Hij/zij kan samen met kinderen vieringen voorbereiden en realiseren. Daarbij heeft hij/zij voeling met de godsdienstig/levensbeschouwelijke aspecten ervan;*
- 2.6 *dat hij/zij de maatschappelijke dimensie van godsdienst/levensbeschouwing voor kinderen kan omzetten in concrete vormen van engagement.*

*Met betrekking tot de identiteit*

Van de student wordt verwacht:

- 3.1 *dat hij/zij in staat is een eigen visie te geven op de relatie tussen godsdienst/levensbeschouwing, geestelijke stromingen en wereldoriëntatie;*
- 3.2 *dat hij/zij in staat is de eigen plaats van het vak godsdienst/levensbeschouwing binnen schoolverband aan te geven;*
- 3.3 *dat hij/zij inzicht heeft in de consequenties die het aannemen van allochtone leerlingen op een katholieke basisschool met zich meebrengt voor zowel de kinderen als de school;*
- 3.4 *dat hij/zij in staat is in overleg met het schoolteam en met de districtskatecheet, bij te dragen aan de vormgeving van de katholieke identiteit van de school en aan het opstellen van het deelschoolwerkplan godsdienst/levensbeschouwing;*
- 3.5 *dat hij/zij in staat is de gekozen doelen, inhoud en werkvormen van het vak in gesprek te brengen met collega's, directie, bestuur, ouders en begeleiders.*

### **Tot slot**

De genoemde basiskennmerken en eindtermen van dit raamplan kunnen op verschillende manieren uitgewerkt worden. Daarbij kunnen allerlei factoren een rol spelen, zoals de situatie van het katholiek onderwijs in het doelgebied van de opleiding, de samenstelling van de studentenbevolking van de opleiding en de opzet van de opleiding resp. de plaats van het vak godsdienst/levensbeschouwing en de theologische, filosofische en didactische opvattingen van de docenten. Door deze variabelen ontstaat een verscheidenheid in de concrete inhoud en vormgeving van het vak op verschillende opleidingen. Het raamplan biedt ruimte voor deze verscheidenheid, maar de ruimte is niet onbepaald. Bij iedere uitwerking zal er op gelet moeten worden dat de eindtermen bereikt worden en eenzijdigheid in uitwerking vermeden wordt.